

ПРОГРАМА ВИЗНАЧЕННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ РИЗИКІВ НА МОЛОКОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

© 2014 ШВЕЦЬ В. Г., ТРАВІНСЬКА С. І.

УДК 658.5.012.7:330.131.7

Швец В. Г., Травінська С. І. Програма визначення та оцінювання ризиків на молокопереробних підприємствах України

Мета статті полягає у дослідженні можливих ризиків на молокопереробному підприємстві; виявленні та оцінці їх за відповідними критеріями та створенні ефективної системи управління ризиками за допомогою методів реагування на них. У результаті дослідження було розглянуто господарський ризик за технологічними процесами виробництва продукції на молокопереробному підприємстві та контроль їх обмеження; досліджено виявлення та оцінку можливих ризиків за міжнародною практикою відповідно до концепції COSO; проаналізовано методи визначення оцінки рівня ризику та відповідні способи реагування на них. Авторами запропоновано програму визначення та оцінювання ризиків на молокопереробному підприємстві, що забезпечить вчасне виявлення найбільш важливих ризиків, які потребують відповідних реакцій та розробку нових методів внутрішнього контролю та рекомендацій щодо поліпшення системи оцінки ризиків для забезпечення ефективної діяльності підприємства в цілому.

Ключові слова: господарський ризик; ідентифікація та оцінка; концепція COSO; програма визначення та оцінювання ризиків; молокопереробне підприємство

Табл.: 4. **Бібл.:** 8.

Швец Віктор Григорович – доктор економічних наук, професор, кафедра обліку та аудиту, Київський національний університет ім. Т. Шевченка (вул. Володимирська, 60, Київ, 01601, Україна)

Травінська Світлана Іванівна – аспірант, кафедра обліку та аудиту, Київський національний університет ім. Т. Шевченка (вул. Володимирська, 60, Київ, 01601, Україна)

Email: fotina-Svetlana@yandex.ru

УДК 658.5.012.7:330.131.7

Швец В. Г., Травинская С. И. Программа определения и оценки рисков на молокоперерабатывающих предприятиях Украины

Цель статьи заключается в исследовании возможных рисков на молокоперерабатывающем предприятии; выявлении и оценке их по соответствующим критериям и создании эффективной системы управления рисками с помощью методов реагирования на них. В результате исследования был рассмотрен хозяйственный риск технологических процессов производства продукции на молокоперерабатывающем предприятии и контроль их ограничения; исследованы выявление и оценка возможных рисков в соответствии с международной практикой согласно концепции COSO; проанализированы методы определения оценки уровня риска и соответствующие способы реагирования на них. Авторами предложена программа определения и оценки рисков на молокоперерабатывающем предприятии, что обеспечит своевременное выявление наиболее важных рисков, которые требуют соответствующих реакций, и разработку новых методов внутреннего контроля и рекомендаций по улучшению системы оценки рисков для обеспечения эффективной деятельности предприятия в целом.

Ключевые слова: хозяйственный риск; идентификация и оценка; концепция COSO; программа определения и оценки рисков; молокоперерабатывающее предприятие

Табл.: 4. **Библ.:** 8.

Швец Виктор Григорьевич – доктор экономических наук, профессор, кафедра учета и аудита, Киевский национальный университет им. Т. Шевченко (ул. Владимирская, 60, Киев, 01601, Украина)

Травинская Светлана Ивановна – аспирант, кафедра учета и аудита, Киевский национальный университет им. Т. Шевченко (ул. Владимирская, 60, Киев, 01601, Украина)

Email: fotina-Svetlana@yandex.ru

UDC 658.5.012.7:330.131.7

Shvets V. H., Travinska S. I. Programme of identification and assessment of risks at Ukrainian milk processing factories

The goal of the article lies in the study of possible risks at a milk processing factory and their identification and assessment by relevant criteria and creation of the efficient risk management system with the help of methods of reacting to them. The article considers the economic risk of production processes at a milk processing factory and control of their limit, studies identification and assessment of possible risks in accordance with the international practice pursuant to the COSO concept, and analyses methods of identification of assessment of the risk level and relevant methods of reacting to them. The authors offer the milk processing factory risk identification and assessment programme, which would ensure timely detection of the most important risks, which require relevant reactions, and development of new methods of internal control and recommendations on improvement of the risk assessment system for ensuring efficient activity of a factory in general.

Key words: economic risk, identification and assessment, COSO concept, risk identification and assessment programme, milk processing factory

Tabl.: 4. **Bibl.:** 8.

Shvets Victor H. – Doctor of Science (Economics), Professor, Department of Accounting and Auditing, Kyiv National University named after T. Shevchenko (vul. Volodymyrska, 60, Kyiv, 01601, Ukraine)

Travinska Svitlana I. – Postgraduate Student, Department of Accounting and Auditing, Kyiv National University named after T. Shevchenko (vul. Volodymyrska, 60, Kyiv, 01601, Ukraine)

Email: fotina-Svetlana@yandex.ru

Постановка проблеми. Ефективна фінансово-господарська діяльність молокопереробного підприємства забезпечується за чітко налагодженої системи внутрішнього контролю.

Основними завданнями системи внутрішнього контролю будь-якого підприємства є:

- дотримання вимог чинного законодавства;
- збереження активів та їх ефективне використання;
- відстеження та попередження можливих ризиків і негативних ефектів їхнього впливу на діяльність підприємства;

- моніторинг ефективності існуючих заходів внутрішнього контролю;
- взаємоузгоджена робота з усіма підрозділами підприємства щодо поліпшення системи внутрішнього контролю.

Виходячи з вищеперахованих завдань, на сьогодні виникає потреба створення ефективної системи внутрішнього контролю, яка б охоплювала всі підрозділи молокопереробного підприємства. При цьому, внутрішній контроль повинен забезпечувати ідентифікацію та оцінку ризиків, впровадження ефективних процедур внутрішнього контролю, а також розробку пропозицій та рекомендацій із попередження або зниження ризиків, системи управління ними. Отже, організація внутрішнього контролю спрямована на зведення до мінімуму або усунення взагалі можливих ризиків, які загрожують досягненню поставлених цілей підприємства.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Багато вітчизняних та зарубіжних вчених присвятили свої роботи проблемі ризику, а саме: П. П. Андреев, Е. А. Аренс, М. В. Болдуев, Р. Гініатов, С. Ф. Голов, А. Ф. Догіль, А. Г. Загородній, І. К. Дрозд, Т. О. Каменська, В. Ю. Копитін, Дж. К. Лобек, В. П. Пантелеев, Дж. К. Робертсон, Б. Ф. Усач, В. О. Шевчук та інші. В них досліджено сутність ризиків, джерела їх створення, класифікацію, оцінювання та методи управління ризиками на підприємстві.

Але недостатньо розглядається проблема створення системи визначення та оцінювання ризиків на молокопереробних підприємствах, управління ними, що потребує теоретичної та практичної розробки.

Метою статті є: визначення господарського ризику за технологічними процесами виробництва кисломолочної продукції на молокопереробному підприємстві та контроль їх обмеження; здійснення ідентифікації та оцінки можливих ризиків за міжнародною практикою; створення програми визначення та оцінювання ризиків на молокопереробному підприємстві, що забезпечить виявлення найбільш важливих ризиків та відповідних способів реагування на них.

Виклад основного матеріалу. За нинішніх нестабільних умов господарювання, при наявності конкуренції, високому ступені невизначеності та існуванні непередбачених випадків, фінансово-господарській діяльності молокопереробного підприємства притаманні певні ризики.

Під ризиком розуміють можливу небезпеку якогонебудь несприятливого результату або впливу на діяльність. [1; 3; 5]

У сучасних умовах господарювання виникає ризик прийняття неефективних рішень, що зумовлює удосконалення та розробку нових форм та методів внутрішнього контролю молокопереробного підприємства.

Процес урахування ризиків в управлінні підприємством полягає у визначенні можливих ризиків; оцінці рівнів ризику; удосконаленні, розробці нових методів контролю та їх впровадженні, що впливатимуть на рівень ризику.

Під ризиком внутрішнього контролю слід розуміти оцінку можливості системи внутрішнього контролю уникнення помилок, виявлення їх та розробку відповідних рекомендацій щодо їх запобігання.

На нашу думку, внутрішньому контролю на підприємстві властиві такі групи ризиків: 1) ризик прийняття неефективних рішень здійснення внутрішнього контролю господарської діяльності; 2) ризик викривлення даних фінансової та управлінської звітності; 3) господарський ризик за технологічними процесами виробництва продукції; 4) комерційний ризик, пов'язаний зі здійсненням фінансових взаєморозрахунків підприємства.

Цимбалюк О. В. [6, с. 106] виділяє технічний ризик, який «є кількісним заходом безпеки виробництва, що обумовлює необхідність повнішого, об'єктивнішого аналізу процесів, що відбуваються на підприємстві».

Розглянемо більш детально господарський ризик за технологічними процесами виробництва продукції, оскільки саме цей вид ризику найбільш властивий молокопереробному підприємству.

Догіль Л. Ф. [2, с. 16] стверджує, що «господарський ризик – це рішення або дія в умовах невизначеності, пов'язана з виробництвом продукції, товарів, послуг, їх реалізацією, товарно-грошовими і фінансовими операціями, комерцією, здійсненням соціально-економічних і науково-технічних проектів, в процесі яких є можливість оцінити ситуацію і досягти переважних по відношенню до інших суб'єктів результатів або зазнати найменших витрат. У всіх вказаних видах діяльності доводиться мати справу з різноманітним використанням і зверненням певних видів ресурсів: матеріальних, трудових, фінансових, інформаційних або інтелектуальних. У ризикованих ситуаціях є можливість забезпечити значний виграш або виникає загроза повної або часткової втрати ресурсів, отримання збитку».

Пантелеев В. П. [4, с. 142] під «господарським ризиком підприємства розуміє невизначеність через відсутність інформації, яка не гарантує в таких умовах повного та однозначного досягнення позитивного результату».

Розглянемо можливі ризики на кожному технологічному процесі виробництва кисломолочних продуктів молокопереробного підприємства (табл. 1).

Виявлення та оцінювання ризиків діяльності молокопереробного підприємства повинні здійснюватись на постійній, триваючій основі, тобто це певний набір повторюваних дій, які мають виконуватись на кожному рівні підприємства, з метою їх попередження, обмеження чи мінімізації.

Отже, оцінка ризиків – це ідентифікація та аналіз тих ризиків, які заважають досягненню відповідних цілей підприємства. Аналіз та оцінка можливих ризиків передбачає визначення суттєвості впливу даних ризиків на фінансово-господарську діяльність підприємства, їх наслідки та ймовірність виникнення, здійснення реагування на них відповідними способами (управління ризиками) з метою зведення їх до мінімуму.

Проаналізувавши спеціальну літературу [1; 7], відомо, що оцінювання ризиків проводиться з врахуванням таких критеріїв: ймовірності їх виникнення та сили впливу.

Ймовірність означає вірогідність, можливість виникнення того чи іншого ризику у певний проміжок часу, а сила впливу – це суттєвість, із якою подія (ризик) може вплинути на здатність підприємства досягати поставлених цілей у разі відбуття.

Контроль обмеження ризиків технології виробництва кисломолочних продуктів

Рівні внутрішнього контролю		Можливі ризики
Технологічні процеси	Закупівля сировини та матеріалів	<ul style="list-style-type: none"> ▪ невідповідності сертифікату якості продукції; ▪ закінчення терміну придатності
	Зберігання сировини	<ul style="list-style-type: none"> ▪ недотримання умов зберігання продукції; ▪ псування сировини; ▪ розкрадання сировини та матеріалів
	Виробництво готової продукції	<ul style="list-style-type: none"> ▪ невідповідність якості готової продукції; ▪ порушення технологічних норм; ▪ не оприбуткування готової продукції; ▪ неправильне визначення собівартості продукції
	Зберігання готової продукції	<ul style="list-style-type: none"> ▪ порушення умов зберігання; ▪ псування сировини.

Найбільш важливими ризиками для підприємства є ті, що мають високу ймовірність і високий рівень впливу на його діяльність. Відповідно, найменш важливими для підприємства є ті ризики, що мають низьку ймовірність і низький ступінь впливу. Оцінка ризиків здійснюється за такими критеріями: «високий», «середній», «низький».

Оцінювання ризиків здійснюється кількісним та якісним методами. Це проілюстровано в табл. 2 і табл. 3 [1; 7]

Проаналізувавши табл. 2 та табл. 3, можна згрупувати та визначити рівень оцінки виявлених ризиків на підприємстві. Так, низький рівень оцінки мають ризики за низькою ймовірністю виникнення та низьким ступенем впливу на діяльність – 1 бал за кількісним методом, низькою ймовірністю та середнім ступенем впливу – 2 бали відповідно, середньою ймовірністю та низьким ступенем впливу – 2 бали. З виявлених нами ризиків на молокопереробному підприємстві ВАТ «Яготинський маслозавод» низький рівень оцінки мають ризики в сфері кредитування та діяльності працівників (табл. 4).

Середній ризик оцінки мають ризики за низькою ймовірністю виникнення та високим ступенем впливу на діяльність – 3 бали за кількісним методом, середньою ймовірністю та середнім ступенем впливу – 4 бали відповідно, високою ймовірністю та низьким ступенем впливу – 3 бали. Середній рівень оцінки на ВАТ «Яготинський маслозавод» мають ризики в роботі з постачальниками, при реалізації готової продукції та роботи технологічного обладнання (табл. 4).

Високий ризик оцінки мають ризики за середньою ймовірністю виникнення та високим ступенем впливу на діяльність – 6 балів за кількісним методом, високою ймовірністю та середнім ступенем впливу – 6 балів відповідно, високою ймовірністю та високим ступенем впливу – 9 балів. В результаті нашого дослідження високий рівень оцінки на ВАТ «Яготинський маслозавод» мають ризики в сфері закупівлі сировини та матеріалів, зберіганні сировини та виробництві молочної продукції (табл. 4).

Таблиця 2

Оцінювання ризиків за якісним методом

В п л у в	Високий	Низька/Високий	Середня/Високий	Висока/Високий
	Середній	Низька/Середній	Середня/Середній	Висока/Середній
	Низький	Низька/Низький	Середня/Низький	Висока/Низький
		Низька	Середня	Висока
<i>Ймовірність</i>				

Таблиця 3

Оцінювання ризиків за кількісним методом

В п л у в	Високий (3)	3 (1*3)	6 (2*3)	9 (3*3)
	Середній (2)	2 (1*2)	4 (2*2)	6 (3*2)
	Низький (1)	1 (1*1)	2 (2*1)	3 (3*1)
		Низька (1)	Середня (2)	Висока (3)
<i>Ймовірність</i>				

Таблиця 4

Програма визначення та оцінювання ризиків на молокопереробному підприємстві ВАТ «Яготинський маслозавод»

Виявлення, перегляд	Ідентифікація ризиків		Оцінка ризиків		Аналітична робота	Способи реагування на ризики				Рекомендації щодо поліпшення системи оцінки ризиків
	Ймовірність виникнення	Ступінь впливу	Якісна	Кількісна		Зменшення ризику	Прийняття ризику	Розділення ризику	Уникнення ризику	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Закупівля сировини і матеріалів	<ul style="list-style-type: none"> Неякісна сировина; закінчення терміну придатності 	<ul style="list-style-type: none"> Зупинка виробництва; втрата репутації 	Середній вплив і висока ймовірність – високий рівень	6	<ul style="list-style-type: none"> Перевірка наявності сертифікату відповідності; оцінка вибірових екземплярів продукції 	Створення спеціального відділу перевірки якості продукції				Підвищення контролю приймання сировини, перевірки відповідних документів якості продукції
Постачальники	Невчасна поставка сировини і матеріалів	Несвоєчасне виготовлення молочної продукції	Середній вплив і середня ймовірність – середній рівень	4	Аналіз бази даних постачальників; договорів постачання		Не залежить від підприємства			Пошук нових постачальників сировини
Кредитування підприємства	<ul style="list-style-type: none"> Підвищення процентної ставки; зміна умов кредитування 	<ul style="list-style-type: none"> Неможливість закупівлі сировини і матеріалів; зупинка виробництва 	Низький вплив і середня ймовірність – низький рівень	2	Аналіз договорів кредитування		Не залежить від підприємства			
Зберігання сировини	Псування продукції	<ul style="list-style-type: none"> Зупинка виробництва; понесення збитків 	Середній вплив і висока ймовірність – високий рівень	6	Проведення перевірки умов зберігання продукції	Своєчасне проведення перевірки				Поліпшення умов зберігання продукції
Виробництво молочної продукції	<ul style="list-style-type: none"> Невідповідність якості готової продукції; недотримання технологічних норм 	<ul style="list-style-type: none"> Штрафні санкції; понесення збитків 	Середній вплив і висока ймовірність – високий рівень	6	Аналіз технологічних вимог; оцінка пробних екземплярів тової продукції	Створення спеціального відділу перевірки якості продукції				Підвищення контролю дотримання технологічних норм

Закінчення табл. 4

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Обладнання	<ul style="list-style-type: none"> Поломка; заводський брак 	<ul style="list-style-type: none"> Зупинка виробництва; несвоєчасне виготовлення молочної продукції 	Середній вплив і середня ймовірність – середній рівень	4	Аналіз документів технічних паспортів на обладнання; проведених ремонтів	—	—	Страхування ризиків поломки	—	Своєчасна перевірка технічного стану обладнання
Робітники	<ul style="list-style-type: none"> Низька кваліфікація; невихід на роботу 	<ul style="list-style-type: none"> Псування продукції; несвоєчасне виготовлення молочної продукції 	Низький вплив і середня ймовірність – низький рівень	2	Аналіз заробітної плати; проведення курсів підвищення кваліфікації	Розробка трудового договору	—	—	—	Впровадження системи мотивації робітників (премії, бонуси, заохочування)
Реалізація готової продукції	<ul style="list-style-type: none"> Зниження попиту; закінчення терміну придатності 	<ul style="list-style-type: none"> Втрата споживачів; штрафні санкції; понесення збитків 	Середній вплив і середня ймовірність – середній рівень	4	Аналіз ринку збуту	Відповідна реклама	—	—	—	Проведення піар-заходів

Відповідно до моделі COSO («Internal Control – Integrated Framework»), «Інтегрована концепція внутрішнього контролю» [7], існує чотири способи (форми) реагування на ризик:

- зменшення (заходи щодо зменшення, усунення ймовірності виникнення ризиків або їх впливу);
- прийняття (відсутність будь-яких дій, що зумовлюють зниження ризику);
- розділення (поділ ризику із іншими сторонами);
- уникнення (часткове або повне припинення діяльності процесу чи операції, що зумовлює підвищення ризику).

Отже, після ідентифікації та оцінки ризиків, визначивши ймовірність виникнення та ступінь їх впливу на діяльність підприємства, здійснюють реагування на них вищевказаними способами.

Як показує практика, для більшої кількості підприємств майже неможливо уникнути або розподілити ризики. Існують умови, коли керівник підприємства вважає за потрібне прийняти ризики – коли можливість щось змінити є обмеженою або неможливою, та коли майбутні витрати можуть перевищувати отримані вигоди.

Процес управління ризиками потрібно розглядати як складову частину управління підприємством в цілому та як процес, що постійно здійснюється керівниками усіх рівнів та працівниками різних підрозділів підприємства.

Визначення змісту управління можливими ризиками є однією з передумов ефективної діяльності будь-якого підприємства щодо попередження та зменшення випадкових витрат.

При визначенні сутності управління ризиками, потрібно враховувати, що:

- управління ризиками – це процес, який повинен мати переважно попереджувальний характер;
- управління ризиками має розглядатися як цілісна система, що складається із виявлення видів ризику, їх оцінки та відповідних методів реагування на них, впровадження заходів та рекомендацій, що забезпечать зменшення можливих негативних наслідків.

Відповідно до «Інтегрованої концепції внутрішнього контролю» COSO [7], «управління ризиками – це процеси ідентифікації критичних ризиків, оцінки їхнього впливу, розробки та реалізації комплексного рішення з управління ними, які поєднують стратегію, персонал, процеси й технологію». Більш детально систему управління ризиками, її складові було нами розглянуто у роботі [8].

Розглянемо створену нами програму визначення та оцінювання ризиків на молокопереробному підприємстві ВАТ «Яготинський маслозавод» (табл. 4).

Дана програма складається з таких етапів:

- виявлення, ідентифікація всіх можливих ризиків, враховуючи ймовірність їх виникнення та ступінь впливу, що супроводжують фінансово-господарську діяльність молокопереробного підприємства;
- оцінювання рівня ризиків якісним та кількісним способами;
- управління ризиками однією із форм реагування: зменшення, прийняття, розділення, уникнення;
- розробка та здійснення відповідних рекомендацій

щодо запобігання, зменшення виявлених ризиків;

- контроль за виконанням цих заходів та їх удосконалення.

Отже, основним завданням відповідного підприємства є не уникнення ризику взагалі, а передбачення, виявлення, оцінка і зведення його до мінімуму.

Висновки. На молокопереробних підприємствах при формуванні системи внутрішнього контролю потрібно враховувати особливості його діяльності, організаційну структуру підприємства та технологію виробництва кисломолочної продукції. Вважаємо за доцільне визначення можливих ризиків та процедур встановлення їх оцінки здійснювати за відповідними технологічними процесами виробництва продукції відповідно до особливостей даного підприємства, що забезпечить вчасне впровадження ефективних процедур внутрішнього контролю, пропозицій та рекомендацій із їх попередження або зниження.

Фінансово-господарська діяльність будь-якого підприємства підлягає різного роду ризикам, які уникнути повністю майже неможливо. Тому постає питання створення програми виявлення та оцінювання ризиків, а також ефективної системи управління ними.

Запропонована нами програма визначення та оцінювання ризиків на молокопереробному підприємстві допомагає керівництву вчасно визначити найбільш важливі ризики, дати рівень їх оцінки, прийняти рішення, у якій формі реагувати на них та вдосконалити або розробити нові методи внутрішнього контролю для забезпечення ефективної діяльності підприємства в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гиниятов Р. Риск и контроль (модель COSO) / Институт внутренних аудиторов; Р. Гиниятов [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.iaa-ru.ru/inner_auditor/publication/member_articles/risk_and_control_gniyatov/
2. Догиль Л. Ф. Управление хозяйственным риском: Учебн. пособие / Л. Ф. Догиль. – Мн.: Книжный дом, Мисанта, 2005. – 224с.
3. Копытин В. Ю. Моделирование рисков и суждений и их представление в финансовой отчетности / В. Ю. Копытин // МСФО и МСА в кредитной организации. – 2009. – №1.
4. Пантелеев В. П. Контрольні процедури, засновані на ризику, у внутрішньогосподарському середовищі промислових підприємств // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. Випуск 17. – Черкаси: ЧДТУ, 2007. – 328 с. – С. 142–145.
5. Романов В. С. Механизм управления рисками предприятия в современных условиях хозяйствования: автореф. дис. канд. экон. наук / В. С. Романов. – 2008. – 25 с.
6. Цимбалюк О. В. Методична схема комплексної оцінки технічних ризиків металургійного підприємства // Сталый розвиток економіки: всеукраїнський науково-виробничий журнал / Ун-т екон. і права, Інститут екон., техн. і права. – Х. – 2013. – №3(20). – С. 105–110.
7. The Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission's Internal control – Integrated Framework // COSO [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.coso.org/>
8. Travinska S. I. Risk assessment and management as the component of the internal control system of milk processing

companies // European journal of economic studies. – 2013. – №2(4). – 136 p.

REFERENCES

- Dogil, L. F. *Upravlenie khoziaystvennym riskom* [Management of economic risk]. Minsk: Knizhnyy dom; Misanta, 2005.
- Giniyatov, R. "Risk i kontrol (model COSO)" [Risk and control (model COSO)]. http://www.iaa-ru.ru/inner_auditor/publication/member_articles/risk_and_control_gniyatov/
- Kopytin, V. Yu. "Modelirovanie riskov i suzhdeniy i ikh predstavlenie v finansovoy otchetnosti" [Risk modeling and judgments and their presentation in the financial statements]. *MSFO i MSA v kreditnoy organizatsii*, no. 1 (2009).
- Panteleiev, V. P. "Kontrolni protsedury, zasnovani na ryzyku, u vnutrishnyehospodarskomu seredovyskhchi promyslovykh pidpriyemstv" [Test procedures based on risk, medium-farm enterprises]. *Zbirnyk naukovykh prats ChDTU. Ekonomichni nauky*, no. 17 (2007): 142-145.
- Romanov, V. S. "Mekhanizm upravleniia riskami predpriatiia v sovremennykh usloviakh khoziaystvovaniia" [Enterprise risk management mechanism in the current economic conditions]. *avto-ref. dis. ... kand. ekon. nauk*, 2008.
- Tsybaliuk, O. V. "Metodychna skhema kompleksnoi otsinky tekhnichnykh ryzykiv metalurhiinoho pidpriyemstva" [Articles scheme integrated assessment of technical risks Steel Plant]. *Stalyi rozvytok ekonomiky*, no. 3 (20) (2013): 105-110.
- "The Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission's Internal control – Integrated Framework" COSO. <http://www.coso.org/>
- Travinska, S. I. "Risk assessment and management as the component of the internal control system of milk processing companies" *European journal of economic studies*, no. 2 (4) (2013): 136-.